

**BOSHLANG'ICH TA'LIM YO'NALISHI TALABALARI KASBIY
KOMPETENTLILIGINI RIVOJLANTIRISHDA KLASTER
YONDASHUVINING MOHIYATI VA ZARURATI.**

Badalov Dilmurod Abdixalilovich

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti

“Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim” kafedrası o'qituvchisi

Tel: 93-761-17-11 e-mail: dilmurodbadalov907@gmail.com

Annatatsiya.Maqolada bo'lajak mutaxassislarni kasbiy tayyorlash jarayonida o'qitishning klaster usulining pedagogik imkoniyatlari bayon qilingan. Muallif o'quvchilarning tanqidiy fikrlashi, tadqiqotchilik qobiliyatlari va o'quv fanlarini o'qitish jarayoniga qadriyat-semantik munosabatini rivojlantirish maqsadida ushbu metoddan foydalanish zarurligini ta'kidlaydi. Maqolada klaster usulining asoslari, xususiyatlari va afzalliklari ochib berilgan.

Kalit so'zlar: matematika, klaster usuli, tanqidiy fikrlash, kontekstli o'rganish, kasbiy faoliyat, tadqiqot kompetensiyasi.

Bugungi kunda oliy ta'limning sifat jihatidan yangi ta'limga o'tishi o'quv faoliyatini tashkil etishning mutlaqo yangi shaklini hamda o'quv jarayoni ishtirokchilarining shaxsiy, ijtimoiy va kasbiy shakllanishi va rivojlanishi maqsadlariga erishishda o'zaro hamkorligini taqozo etmoqda [1. 193 – 195c]. Universitetda ta'lim samaradorligining zarur sharti zamonaviy ta'lim texnologiyalari va usullaridan foydalanish hisoblanadi. Ushbu maqola amaliy faoliyatga asoslangan pedagogik usulga qaratiladi. Bu talabalarni tadqiqot faoliyatiga jalb qiladigan, fikrlashning o'zgaruvchanligini, har tomonlama aloqalar va munosabatlarni o'rnatish qobiliyatini rivojlantiruvchi klaster usulidan foydalanishga shuningdek fikrlash va axborotni tartibga solishga o'rgatadi.

Klaster - asosiy semantik birliklar aniqlanganda va ular orasidagi barcha bog'lanishlarni ko'rsatadigan diagramma shaklida qayd etilganda axborotni tashkil

qilishning grafik shakli ya'ni fikrlarni grafik tarzda aks ettiruvchi va berilgan matnning axborot maydonini vizual shaklda belgilaydigan tuzilma paydo bo'ladi [2 .116 – 118.c].

O'qitishda klaster yondashuvi axborotni tushunish, qayd etish, saqlash va tizimlashtirish vositasi sifatida, shuningdek, har qanday fan sohasi bo'yicha bilimlarni ma'lum loyihalash, ularning boshqa tuzilmalar, sohalar, qo'llanish sohalari va boshqalar bilan aloqasi sifatida qaraladi. Fikrlarni grafik tarzda aks ettiruvchi va berilgan matnning axborot maydonini vizual shaklda belgilaydigan tuzilma paydo bo'lishini Medinseva L.V., Chernova L.S., Gayvoronskaya I.M. Priyem o'zining ilmiy asarlarida aks ettirgan. Universitet jarayoni talabalarni og'zaki va yozma ma'lumotlarni siqilgan grafik shaklga aylantirishga o'rgatadi. Bu esa ta'lim mazmunining eng muhim elementlarini tizimlashtirish va ajratib ko'rsatish orqali ularning professional tafakkurini shakllantiradi. Klasterlash jarayoni mohiyatiga ko'ra turli xil ma'lumotlar vizual ramziy tasvirga birlashtirilganda, aqliy tarkibning qulashi bo'lib, ular idrok etilgandan so'ng, keyinchalik joylashtirilishi va aqliy va amaliy harakatlar uchun tayanch bo'lib xizmat qilishi mumkin. Biryukova N.V. o'z ilmiy qarashlarida esa vizual ma'lumotlarning har qanday shakli, shu jumladan klaster diagrammasi muammoli xarakterga ega bo'lgan elementlarni o'z ichiga olishligi hamda, bu holatda muammoli vaziyat o'quv materialining mazmunini izohlash, sxematik-belgili modellar yordamida matnni taqdim etishi, o'quv mashg'ulotlarida klaster bilan ishlashning har qanday shaklini tashkil etish muammoli vaziyatni yaratishga yordam beradi, uni hal qilish ma'lumotlarni sintez qilish, umumlashtirish, tahlil qilish, zichlashtirish yoki kengaytirish asosida, ya'ni talabaning faol aqliy qobiliyatini o'z ichiga oladigan faoliyat ekanligini aytib o'tadi. Shunday qilib, klaster usuli, aslida, faol o'rganish usuli (A. A. Verbitskiy talqinida - kontekstli ta'lim usuli), unda tarkibni loyihalash va joylashtirishning asosiy birligi uning barcha mavzusidagi "vaziyat" hisoblanadi. Ijtimoiy noaniqlik va nomuvofiqlik muammoli holatdir .

Jon Dyuning pragmatik pedagogikasi konsepsiya bilan bevosita bog'liq

loyiha faoliyatining asoslari quyidagi toifalarda ifodalanadi:

1. Vaqt omili.
2. Taqdim etilayotgan mahsulot yoki xizmatning o'ziga xosligi.
3. Texnik shartlarni ishlab chiqish [3,36-b.].

Klaster yaratish bo'yicha ishlash jarayonida talabalar quyidagi ko'nikmalarni shakllantiradilar va rivojlantiradilar: savollar berish va ularga javob berish, asosiy narsani ta'kidlash, sabab-oqibat munosabatlarini o'rnatish va xulosalar chiqarish; muammoni bir butun sifatida tushungan holda, alohidadan umumiyga o'tish, taqqoslash va tahlil qilish, o'xshashliklarni chizish.

Tanlangan ko'nikmalar to'plami o'quv, o'quv-tadqiqot va kasbiy faoliyatda tadqiqot muammolarini hal qilish uchun zarur bo'lgan tadqiqot kompetensiyalarini shakllantirishning texnologik tarkibiy qismidir.

Klaster usuli "tanqidiy fikrlashni rivojlantirish texnologiyasi" usullaridan biri bo'lib, uning asosiy maqsadi fikrlash vakolatlarini kengaytirishdir

[4. 209 – 211,c]. Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish yordamida o'quvchilarda quyidagi fazilatlarni shakllantirish mumkin:

- Qat'iyatlilik (yetkazib berish maqsadlariga erishish kerak);
- Maqsad, moslashuvchanlik (boshqalarning g'oyalarini qabul qilish);
- Murosa yechimlarini izlash, rejalashtirishga tayyorlik (aniq fikrlaydiganlar ularni aniq ifodalaydi);
- O'quvchilar o'z xatolarini tuzatishga va o'qishni davom ettirish uchun ularni hisobga olishga tayyor bo'lishlari kerak [5. 242 – 246,c.].

Ushbu texnologiyaning konstruktiv asosi bilish jarayonining uchta ketma-ket bosqichini tashkil etishdir: "Kiritish - tushunish - aks ettirish". Klasterlarni tuzish ushbu bosqichlarning har birida tashkil etilishi mumkin va mavzuni o'rganishdan oldin aqliy faoliyatni faollashtirish usuli yoki uni yakunlash natijalariga ko'ra materialni tizimlashtirish shakli sifatida xizmat qiladi.

Test bosqichida muammoli savollar qo'yiladi, mavzuning hodisasi, jarayoni va konsepsiyasi haqidagi mavjud bilim va g'oyalar xotiradan "esga olinadi".

Chaqiruv bosqichida klaster qiziqishni uyg'otish va to'plangan ma'lumotlarni yozib olish uchun xizmat qiladi. Tushunish bosqichi yangi ma'lumotlar bilan tanishish, o'rganilayotgan ob'ektning tabiati haqida fikr yuritish imkonini beradi (va o'qituvchi ma'lumotni muloqot qilishi yoki mustaqil ravishda izlashi mumkin); Ayni paytda materialni tushunish jarayoni sodir bo'ladi va klaster usulidan foydalanishga imkon beradi. Klaster yordamida o'rganilayotgan materialni strukturalash mumkin. Fikrlash komponenti fikrlashni tashkil qilish omili sifatida ishlaydi: talabalar olingan bilimlarni mustahkamlaydilar va yangi tushunchalarni kiritish uchun o'zlarining asosiy g'oyalarini faol ravishda tiklaydilar. Shunday qilib, yangi bilimlarni "o'zlashtirish" va uning asosida o'rganilayotgan narsaga o'zining asosli nuqtai nazarini shakllantirish sodir bo'ladi. Fikrlash bosqichida klaster usuli olingan bilimlarni tizimlashtirish funksiyasini bajaradi, olingan ma'lumotlarni tushunish va mustahkamlash imkonini beradi. Natijada, har bir bosqich tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga faol hissa qo'shadi.

Xulosa

Talabalarning kasbiy kompetentligini rivojlantirishda klaster yondashuvidan foydalanganda ish shakli har qanday bo'lishi mumkin. Masalan, qiyinchilik bosqichida bu individual ish bo'lishi mumkin, bu yerda har bir talaba o'z klasterini yaratadi. Mavzuni birgalikda muhokama qilgandan so'ng, yangi bilimlarni olish jarayonida alohida klasterlar asosida umumiy grafik diagramma tuzilishi mumkin. Talabalar tomonidan yaratilgan klaster sxemalarini baholash mezonlari o'quv materialining qamrov darajasi va tuzilishi bilan belgilanadi. Bunda mantiqiy zanjirlar, sabab-oqibat munosabatlarining mavjudligi (yo'qligi), dizayn sifati va savodxonligi, taqdim etish shakli, yondashuvning o'ziga xosligi va boshqalar. Klaster usuli matnlarni idrok etish va tushunishning samarali usuli bo'lib chiqadi, bu ayniqsa talabalarning o'quv fanlarini ongli ravishda o'rganishi, o'rganishning individual shaxsiy ma'nolarini shakllantirish va rivojlantirish uchun muhimdir. Talabalarda fanlarni (ayniqsa, o'z ta'lim sohasi uchun asosiy bo'lmagan) o'rganish jarayoniga qadriyat-semantik munosabatni shakllantirish muammosi pedagogik amaliyotda ayniqsa dolzarbdir; Ko'pgina talabalar umumiy ta'lim fanlari, masalan,

matematika va boshqalar, ularning kasbiy o'zini o'zi anglashi va ijtimoiy mavqeiga ta'sir qilmaydi, deb hisoblashadi. An'anaviy o'qitish tizimiga ega bo'lgan sinflarda zamonaviy talaba ko'pincha zerikadi va qiziqmaydi va o'rganish uchun hech qanday motivatsiyaga ega emas. Shu munosabat bilan, ushbu usuldan foydalanish talabalarning fanga bo'lgan kognitiv qiziqishini rivojlantirish va o'quv materialini samarali o'zlashtirish usuliga aylanishi mumkin. Bu o'quv jarayonlarining faollashishi o'quv mazmunini tahlil qilish, sintez qilish, umumlashtirish va tizimlashtirishning aqliy harakatlarining kiritilishi tufayli yuzaga keladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI.

1. Бирюкова Н.В. Метод анализа документов в контексте профессионального обучения. Мир науки, культуры, образования. 2019; 2 (75): 193 – 195.
2. Мединцева Л.В., Чернова Л.С., Гайворонская И.М. Прием «кластер» как эффективный метод развития критического мышления в начальной школе. Приоритеты педагогики и современного образования Сборник статей II международной научно-практической конференции. 2018: 116 – 118.
3. Вербицкий А.А. Инварианты профессионализма: проблемы формирования. Монография. Москва: Логос, 2011.
4. Виноградова М.В., Мальчукова Н.Н. Способность к критическому мышлению как критерий качественной подготовки будущих бакалавров. Мир науки, культуры, образования. 2018; 5 (72): 209 – 211.
5. Якобук Л.И., Виноградова М.В. Использование элементов технологии развития критического мышления на занятиях по математике у студентов инженерного профиля. Мир науки, культуры, образования. 2018; 5 (72): 242 – 246.
6. Бирюкова Н.В. Модель формирования личностного смысла изучения математики у студентов непрофильных направлений. Агропродовольственная политика России. 2017; 12 (72): 161 – 164.